

FREDESBORG
KOMMUNE

Kortlægning af kulturmiljøer

2014

17: Gunderød

FRIKOMMUNE
-FRISAT OFFENTLIG SEKTOR

Kolofon

Udgivet november 2014

Udgivet af

Fredensborg Kommune
Center for Plan og Miljø
Fredensborg Kommune
Egevangen 3B | 2980 Kokkedal

www.fredensborg.dk

Udarbejdet af

COWI A/S og NIRAS A/S

Kortlagte kulturmiljøer 2014

- 01 - Slotsbyen
- 02 - Asminderød
- 03 - Gl. Humlebæk og Gl. Humlebæk Havn
- 04 - Krogerup
- 05 - Gl. Strandvej/Kystvej
- 06 - Humlebæk Stationsområde
- 07 - Studiebyen i Humlebæk
- 08 - Sletten
- 09 - Nivaagaard og teglværkerne
- 10 - Bebyggelse ved Nivå Station og villakvarteret ved Vinkelvej
- 11 - Nivåvænge og Åtoften
- 12 - Brønsholmsdal og Egedal
- 13 - Jellerød Parkvej
- 14 - Et udsnit af Kokkedal
- 15 - Grønholt
- 16 - Langstrup
- 17 - Gunderød
- 18 - Karlebo inkl. ejerlav
- 19 - Kongevejen
- 20 - Parforcevejene

Indholdsfortegnelse:

Hvad er SAVE?	3
Hvad er kortlægning af kulturmiljøer?	3
Kort over afgrænsning af kulturmiljøet Gunderød	4
Identifikation	5
Bærende værdier og sårbarhed	5
Natur/kulturgrundlag	7
Udviklingshistorie.....	7
Rumlige og arkitektoniske hovedtræk	7

Hvad er SAVE?

SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment) er en metode til at kortlægge, registrere og vurdere bevaringsværdier i bymiljøer og bygninger. Den engelske titel illustrerer, at systemet blev udviklet som en almen byarkitektonisk undersøgelsesmetode, der også kunne finde anvendelse uden for landets grænser. Udviklingen af SAVE-systemet blev igangsat af Planstyrelsen i 1987 med forsøgsregistrering i Præstø, Suså og Fladså kommuner og fortsættelse i 1988 i Roskilde, Nakskov og Esbjerg kommuner. På baggrund af disse forsøg udvikledes det egentlige SAVE-system, der blev taget i brug i 1991 og efterfulgt af den første SAVE-vejledning fra 1992.

SAVE-systemet blev udviklet for at kortlægge bygninger og bymiljøer i en hel kommune ad gangen. Det vil sige en vurdering af alle enkeltbygninger opført før 1940 samt en registrering af bebyggede miljøer i byen og på landet, de såkaldte bebyggede strukturer. Formålet med SAVE-undersøgelserne var at danne grundlag for, at bevaringsværdierne kunne optages i lokalplaner og kommuneplaner. Og gennem atlasarbejdet at skabe bred forståelse for kommunens byarkitektoniske kvaliteter hos borgere, foreninger, politikere og embedsfolk.

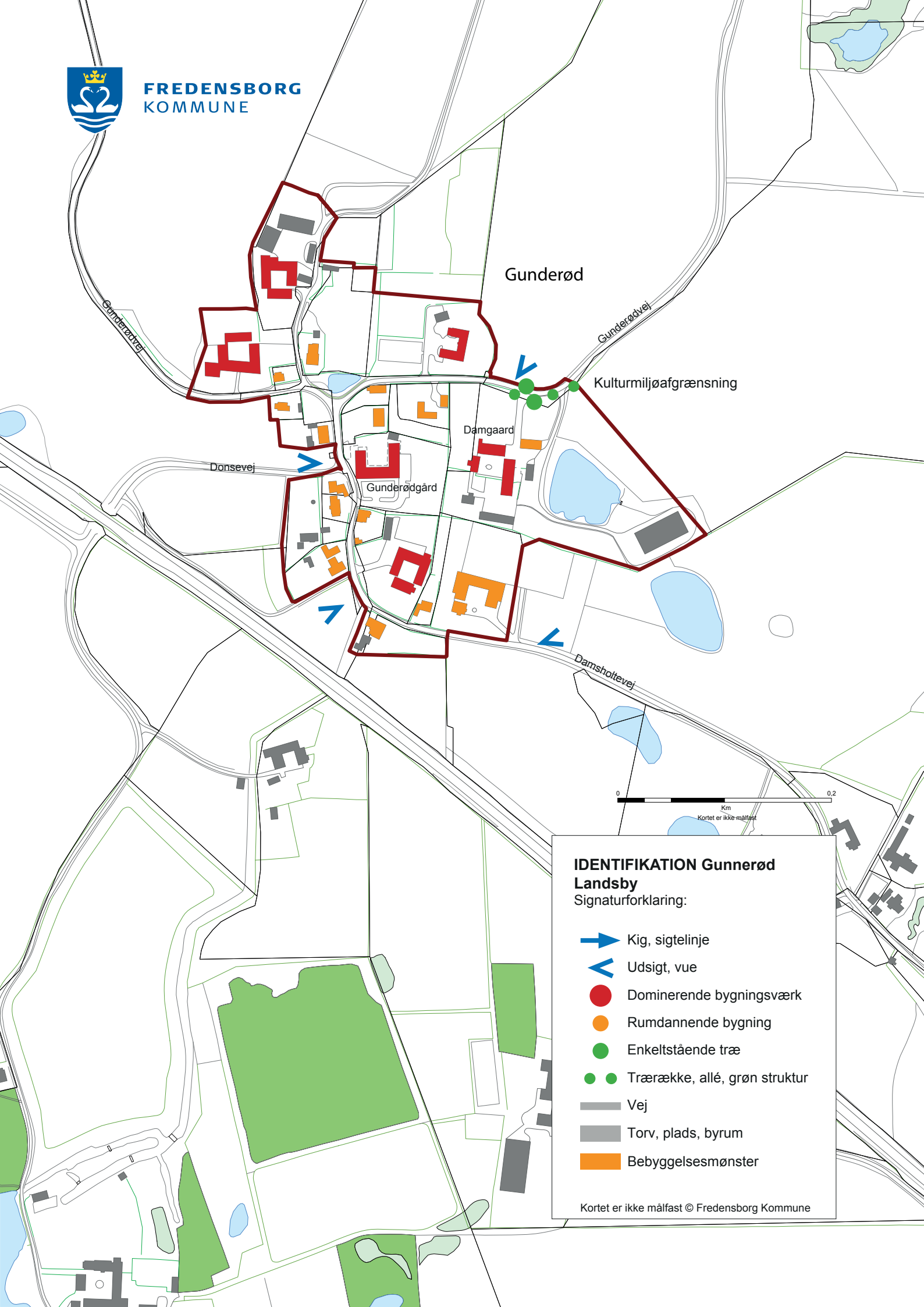
Hvad er kortlægning af kulturmiljøer?

Formålet med SAVE-kortlægning af de bebyggede strukturer/kulturmiljøer er at etablere et grundlag for lokalplanlægning eller anden helhedsorienteret områdeplanlægning, der tager udgangspunkt i de eksisterende landskabelige, kulturhistoriske og arkitektoniske kvaliteter og i de enkelte bebyggelsesmiljøers karakter eller særpræg.

Begrebet "bebygget struktur" dækker over sammenhængende bebyggelser, der kan rumme en eller flere delstrukturer – fra købstæder, forstæder, landsbyer, stationsbyer, husmandsudstyknings-, stok- og rækkehusbebyggelser til herregårds- og industrianlæg og havneområder. Kortlægningen af de bebyggede strukturers kvaliteter sker efter en overordnet systematik som er beskrevet i Kulturarvsstyrelsens vejledning 'SAVE, Kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi'.

FREDENSBORG
KOMMUNE

Gunderød

Kulturmiljøafgrænsning

Damgaard

Gunderødgård

Donsevej

Damsholtevej

**IDENTIFIKATION Gunnerød
Landsby**

Signaturforklaring:

- Kig, sigtelinje
- Udsigt, vue
- Dominerende bygningsværk
- Rumdannende bygning
- Enkeltstående træ
- Trærække, allé, grøn struktur
- Vej
- Torv, plads, byrum
- Bebyggelsesmønster

Kortet er ikke målfast © Fredensborg Kommune

Identifikation

Navn: Gunderød

Tema: Landbosamfundet, udskiftning, landsby.

Periode: 1700-1900

Fortælling:

Gunderød er et eksempel på en landsby, der ikke er påvirket af nævneværdig udflytning efter udskiftningen sidst i 1700-tallet. Det betyder, at landsbyens struktur i dag i meget høj grad afspejler landsbyen, som den så ud før udskiftningen - kun er der kommet lidt flere huse til mellem gårdene. Årsagen til den velbevarede struktur skal nok findes i udskiftningsformen, som i hovedtræk har form af en uregelmæssig stjerneudskiftning, hvorved de fleste gårde kunne blive liggende i landsbyen.

Udskiftningsmetoder:

- Stjerneudskiftning er kendetegnet ved, at gårdene ikke blev flyttet ud af landsbyen, men lodderne blev fordelt, så de 'strålede' ud fra landsbyen og de oprindelige gårde.
- Blokudskiftning er kendetegnet ved, at gårdene blev flyttet ud af landsbyen til ofte rektangulære blokke udenfor landsbyen. Gårde, der flyttede som følge af blokudskiftning, blev ofte revet ned. Derfor findes der eksempler på landsbyer, hvor den oprindelige landsbystruktur ikke længere findes.

Gunderødgård er en af de oprindelige gårde, som kan spores helt tilbage til udskiftningen af Gunderød.

Afgrænsning:

Afgrænsningen af Gunderød er knyttet til landsbyens bebyggelse og de haver, der knytter sig til gårde og huse.

Bærende værdier og sårbarhed

Bærende værdier:

Bærende værdier beskriver de grundlæggende strukturer, som skal bevares for at områdets karakter og fortælling kan sikres.

De bærende værdier afspejler områdets tilblivelse og centrale funktioner og omfatter såvel de oprindelige firelængede gårde som strukturen med små husmandssteder, der giver Gunderød en samlet karakter af landsby.

Flere steder i Gunderød åbnes der langs vejen op for kig til markerne omkring landsbyen. Disse kig understreger kontrasten mellem det åbne landskab og Gunderøds landsbykarakter. Landsbyens gadekær ligger centralt i byen og formidler historien om vanding af kreaturer eller anvendelse som branddam.

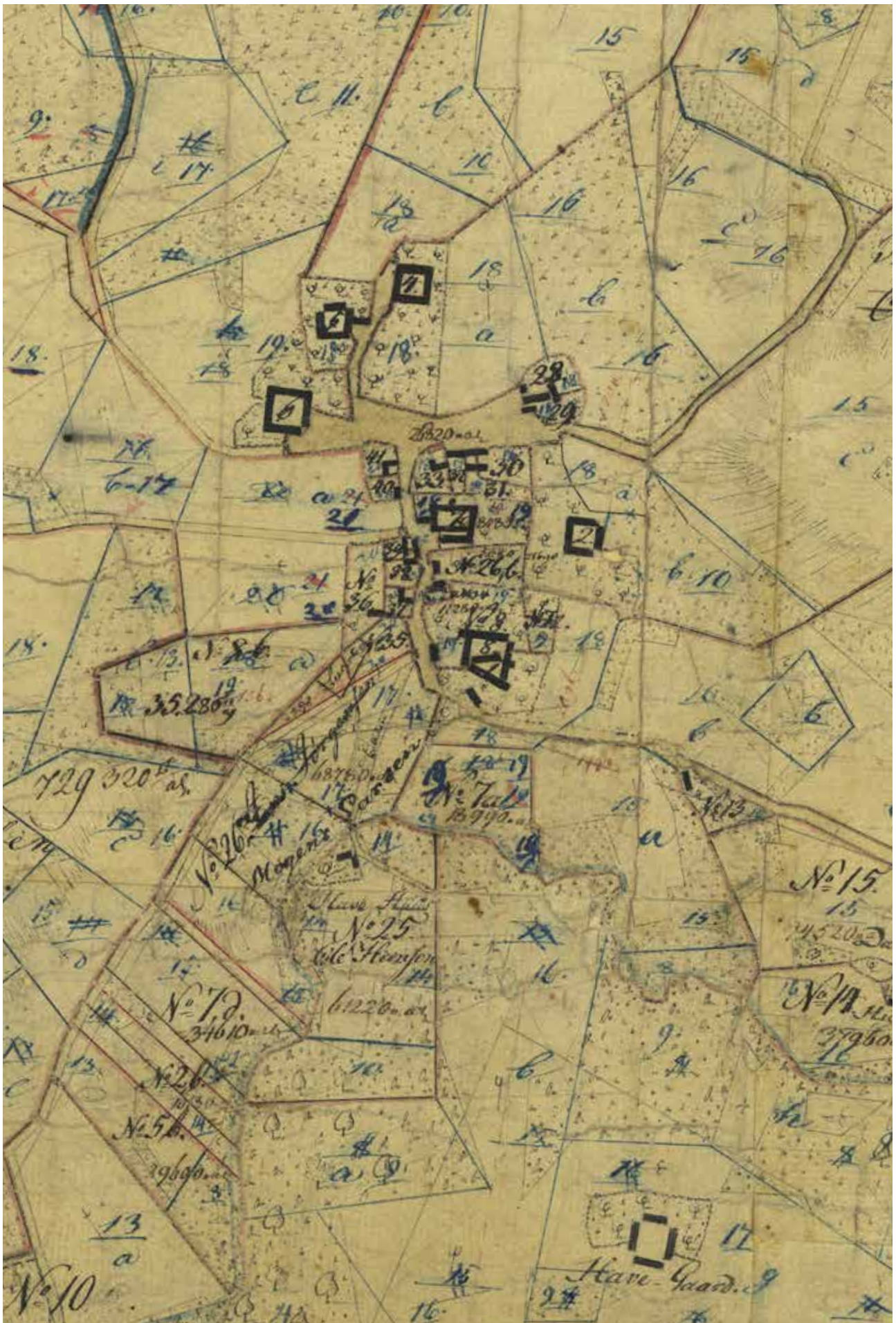

Kig af Gunderødvej mod øst, nord for Damgaard.

Sårbarhed:

Sårbarhed beskriver ændringer, som umiddelbart vil være sandsynlige i området og som vil skade de bærende værdier.

En række af ejendommene i Gunderød er istandsat og har fundet en anden anvendelse end landbrug. Det samlede landsbymiljø er derfor sårbart overfor gennemgribende istandsættelser, når ældre og nedslidte gårde skifter ejer.

Kort over Gunderød gældende fra 1807-1861. Kilde: Historiske kort på nettet, Geodatastyrelsen, Miljøministeriet.

Natur/kulturgrundlag

Beskriver det grundlag, som kulturmiljøet er opstået i (for landsbyer o.lign. vil det være naturgrundlaget, mens det for eksempelvis forstadsområder o.lign. vil være den forudgående bebyggelsesmæssige kontekst).

Landsbyen er etableret i et område der ligger på et moræneplateau med et ret uroligt dødisrelief. Lige nordvest for landsbyen ligger i en issølavning og flere markante bakker præger omgivelserne. Området har oprindeligt været sparsomt beboet og landsbyen Gunderød er da også, som navnet antyder, opstået som skovrydningsby formodentlig i løbet af 1100-tallet.

Udviklingshistorie

Beskriver i hovedtræk den udvikling, som har ledt frem til kulturmiljøets nuværende fremtræden med fokus på de aspekter, som har betydning for den fysiske og strukturelle udvikling.

Gunderød nævnes første gang på skrift i 1257.

I 1582 var der i Gunderød ni gårde. Ved udskiftningen var dette tal vokset til 11 større gårde og fire mindre, samt 13 husmandssteder og 16 huse.

Ved udskiftningen i 1788 var der i alt 18 gårde. Udskiftningen tog form af en uregelmæssig stjerneudskiftning sikkert under indtryk af det kuperede terræn og derfor blev kun få gårde udflyttet af byen (ved selve udskiftningen kun en enkelt).

Gunderød har ikke gennemgået større strukturelle ændringer siden bortset fra almindelig bygningsudskiftning, som har medført, at bygningerne nogle steder ligger lidt anderledes på grunden.

Gunderød er en af de landsbyer, hvor dronningen af Hirschholm Slot gav bønderne arvefæsteskoeder på deres gårde allerede i 1761 (nogle steder i landet sker det først så sent som i starten af 1900-tallet).

Rumlige og arkitektoniske hovedtræk

Bebyggelse

Bebyggelsen i Gunderød består hovedsagligt af to bygningstypologier. De tre- og firelængede gårde, som fremgår med rødt af kortet side 4, er de dominerende bygninger i Gunderød. Indimellem ligger huse, som også kan aflæses af kortet fra 1807 (side 6). Husene har forsynet de større gårde med den nødvendige arbejdskraft til landbrugsdriften i området.

Damgaard set fra nord. Damgaard er en af Gunderøds mere markante gårde med et velproportioneret stuehus og central placering i byen.

Kig fra Donsevej mod nord hen over markerne. Det er den vestligste gård i Gunderød, som kan spores helt tilbage til udskiftningen. Den firelængede gård er den vestlige afrunding af Gunderød.

Bolig på hjørnet af Donsevej og Damsholtevej som oprindeligt er et af byens husmandssteder.

Gammel dige øst for Gunderødgård.

Æblehave ved ankomsten til Gunderød, syd for Donsevej. Ejendommen er en af Gunderøds ældre husmandssteder.

Kig ad Damsholtevej.

Landskab

Landskabet omkring Gunderød er karakteriseret ved de åbne marker, mens der i Gunderød findes tættere beplantning i kraft af landsbyens haver. Den tættere beplantning undersætter landsbyens rumlige forløb og oplevelsen af at være i en landsby.

Kig fra Gunderød mod vest og Donsevej.

Eng vest for Gunderød og kig mod nord.

Gadekær i Gunderød.

Kig ved Donsevej mod syd ad Damsholtevej.

Æblehave vest for Damgaard.

Kig fra syd mod Gunderødgård.

Landsbygaden

Gadeforløbet i Gunderød er snoet. Både Gunderødvej, Damsholtevej og Donsevej slynger sig igennem landsbyen og forbinder den med det øvrige overordnede vejnet. Disse veje er 'alfarveje' og har indtil åbningen af Kongevejene og etableringen af Isterødvejen været transportårer for landsbyens bønder. De er fint tilpasset landskabets fald og stigninger, hvorfor de slynger sig.

Kig fra Donsevej mod Gunderødgård.

Kig mod vest ad Gunderødvej.

Kig ad Damsholtevej mod øst.

Kig mod øst af Gunderødvej mod Gunderød.

Kilder:

Historiske kort på nettet, Miljøministeriet, Geodatastyrelsen.